07/04/2020

“Μικρές λέξεις και φράσεις στη Θ. Λειτουργία”

/ Γνώμες

Του Σεβασμιώτατου Μητροπολίτη Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ΄

Στό κείμενο τῆς Θείας Λειτουργίας συναντᾶμε μικρές λέξεις, μοναδικές ἤ καί μικρές ἐκφράσεις δύο -τριῶν λέξεων. Ναί, εἶναι μικρές. Ὡστόσο κρύβουν μεγάλο θεολογικό νόημα. Ἔχουν πνευματική ἀξία παρ’ ὅτι εἶναι μία λέξη, δυό λέξεις.

Ἀναφέρουμε, λοιπόν, μερικές:

Α’. «Κύριε ἐλέησον».

Αὐτές οἱ δύο λέξεις πολύ συχνά λέγονται ἤ ψάλλονται κατά τήν διάρκεια τῆς Θ. Λειτουργίας. Ἀλλά καί στίς ἄλλες – σ’ ὅλες τίς Ἱερές Ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας τίς ἀκοῦμε. Ἄλλοτε μία φορά, ἄλλοτε τρεῖς καί δώδεκα καί σαράντα. Συνήθως στή Θ. Λειτουργία μετά ἀπό μία δέηση καί ἱκεσία πρός τόν Χριστόν ἀκολουθεῖ τό «Κύριε Ἐλέησον». Εἶναι δύο λέξεις ἀλλά μέ βαθύτατο θεολογικό περιεχόμενο,

μεγάλης πνευματικῆς ἀξίας.

Ἀλλά τί σημαίνει ἡ φράση αὐτή; Κατ' ἀρχήν λέγοντας τό «Κύριε», σημαίνει ὅτι ἀναγνωρίζω καί παραδέχομαι τόν Υἱόν καί Λόγον τοῦ Θεοῦ, τόν Χριστόν ὡς τόν Κύριόν μου καί τόν Θεόν μου. Καταθέτω τήν στιγμή πού προφέρω τήν λέξη αὐτή, τήν βαθύτατη ἐγκάρδια ὁμολογία μου ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ὁ Κυβερνήτης τῆς ζωῆς μου, ὁ Ἀρχηγός τῆς Ζωῆς καί ὁ Λυτρωτής ἐκ τοῦ θανάτου. Καί ἔπειτα ἡ ἄλλη λέξη: «Ἐλέησον». Σημαίνει ὅτι ζητῶ τό ἔλεος, τήν φιλανθρωπία καί τήν Χάρι τοῦ Κυρίου μου. Σημαίνει ὅτι ἐπιθυμῶ μέ συντριβή καί ταπείνωση στή καρδιά μου νά ἔλθει τό θεῖο ἔλεος γιά νά μέ λυτρώσει ἀπό τήν αἰχμαλωσία τῆς ἁμαρτίας καί νά μέ φέρει στή χαρά τῆς σωτηρίας.

Μ' αὐτές τίς δύο, μικρές μέν, ἀλλά μεγάλες λέξεις, «Κύριε Ἐλέησον», ἐκφράζεται ἡ ἀληθινή θέση μας ἀπέναντι στόν Πλάστη μας καί στό ὅλο μυστήριο τῆς σωτηρίας καί τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Χωρίς τό ἔλεος τοῦ φιλευσπλάχνου Θεοῦ δέν ὑπάρχει σωτηρία. Γιατί τό ἔλεος τῆς Ἐσταυρωμένης Ἀγάπης μᾶς σώζει καί αὐτό μᾶς φέρνει στόν Παράδεισο.

Μέ τήν ἱκεσία αὐτή, τό: «Κύριε Ἐλέησον», ἔζησε αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία. Στό ἀρχαιότατο σύγγραμμα «Διαταγαί τῶν Ἀποστόλων» ἀναφέρεται ὅτι στή Θεία Λειτουργία ὅλος ὁ λαός ἔλεγε τό: «Κύριε Ἐλέησον» καί «πρό πάντων τά παιδία». (P.G. 1, 6, 1077). Αὐτό τό ἐπιβεβαιώνει καί ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ὅταν λεγόταν τό: «Κύριε Ἐλέησον», αὐτό ἀκουγόταν ὡς βροντή, ἡ ὁποία ἀνέβαινε ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό. Μακάρι καί σήμερα ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι νά προφέρουν τό: «Κύριε Ἐλέησον», ὅπως τό ἔκαναν οἱ πιστοί τῶν πρώτων αἰώνων μέ ἱερό πόθο καί ἀγάπη πρός τόν Σωτῆρα Χριστό. Ἰδιαίτερα, γιά τούς μοναχούς καί τούς ἀσκητές τό: «Κύριε Ἐλέησον» εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ μεσότητα καί τό τέλος τῆς βιοτῆς τους. Δέν νοεῖται μοναχός χωρίς τό: «Κύριε Ἐλέησον» στά χείλη καί στήν καρδιά, στήν καρδιά καί στά χείλη. Ἀλλά καί κάθε πιστός, κάθε ψυχή ὀφείλει νά προφέρει μέ πίστη καί ταπείνωση τή μικρή αὐτή καί μεγαλειωδέστατη προσευχή, τό: «Κύριε Ἐλέησον», πού ὅπως ἔλεγε ὁ ἅγιος Παΐσιος περιέχει «ὅλες τίς βιταμῖνες». Φυσικά αὐτή ἡ ἱκεσία δέν πρέπει νά λέγεται ξερά καί τυπικά, ἀδιάφορα καί ἐπιπόλαια.

Ὀφείλουμε, λοιπόν, αὐτό τό τόσο σημαντικό αἴτημα, τό: «Κύριε Ἐλέησον» νά τό ἀπαγγέλλουμε, «ἐν παντί καιρῷ καί πάσῃ περιστάσει», κατ' ἐξοχήν βέβαια στήν εὐχαριστιακή σύναξη. Μέ τό «Κύριε Ἐλέησον» ἀνοίγει ὁ δρόμος πρός τήν μετάνοια πρός τήν συνάντησή μας μέ τόν Μακρόθυμο, Πολυέλαιο, Παντελεήμονα καί Φιλάνθρωπο Κύριόν μας, πρός τήν ἀπάντηση τῆς ἀγάπης Ἐκείνου, πρός τήν «ἀγίαν θεωρίαν». Τό «Κύριε Ἐλέησον» μποροῦμε ἀκόμη νά τό λέμε καί σέ ὧρες δύσκολες, σέ στιγμές μοναξιᾶς, καί θλίψης καί χαρᾶς, ὅπου καί ἄν βρισκόμεθα. Καί στό σπίτι καί στό γραφεῖο μας, καί στό νοσοκομεῖο, στό κατάστημα, στό ἀεροπλάνο, στό

δρόμο, στό σχολεῖο καί στό στρατό, καί στόν ἐρχομό τῆς ζωῆς καί στίς στιγμές πρό τοῦ θανάτου. Ὁ Ἰ. Χρυσόστομος ὑπογραμμίζοντας μάλιστα τήν ἀξία αὐτῆς τῆς δεήσεως γράφει:

«Ὅπου γάρ ἔλεος, ἐξέτασις οὐκ ἔστιν˙

ὅπου ἔλεος, δικαστήριον οὐ κάθηται˙

ὅπου ἔλεος ἀνεξέταστος σωτηρία˙

ὅπου ἔλεος συγχωρεῖται ἡ ἀπολογία˙

Ἐλεηθῆναι ζητῶ μόνον» (P.G., 55, 577).

Σέ μία ἐποχή ὅπου ὁ νοῦς, ἡ καρδιά, οἱ αἰσθήσεις καί οἱ προκλήσεις μᾶς καθηλώνουν στή φθαρτή γῆ, «ὅσοι πιστοί», ἄς προστρέχουμε στό θεϊκό ἔλεος. Τό «Κύριε Ἐλέησον», ἡ ἐπίκληση αὐτή τοῦ Ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἐκζήτηση τοῦ ἐλέους του ἀποτελεῖ τό ἰσχυρότερο πνευματικό καταφύγιο. Εἶναι δύναμη ψυχῆς.

Β’. «Παράσχου Κύριε».

Εἶναι μία ἄλλη μικρή φράση, γεμάτη παράκληση, ἱκεσία πρός τόν Κύριον. Λέγεται κυρίως σέ κάθε δέηση ὅταν λέγονται τά «Πληρωτικά». Σημαίνει «δῶσε μας Κύριε αὐτό πού σοῦ ζητήσαμε καί σέ παρακαλέσαμε ἐμεῖς οἱ ἀδύνατοι ἀλλά πιστοί δοῦλοι Σου». Χάρισε αὐτό πού σοῦ ζητᾶμε. «Παράσχου Κύριε».

Ἐδῶ καταφαίνεται, ὅτι χωρίς τόν Θεό τίποτα δέν μποροῦμε νά ἐπιτύχουμε. Ἰσχύει τό τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Τό μωρόν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί, καί τό ἀσθενές τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί» (Α’ Κορ. α’,25). Ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ὕπαρξής μας εἶναι Αὐτός, Οὗτος ὁ Κύριος. Αὐτός νά δώσει τά ἀγαθά Του, τά θεῖα δωρήματά Του, τήν χάριν καί εὐδοκία Του. Ὁ Ψαλμωδός θά πεῖ: «Ἐάν μή Κύριος οἰκοδομήση οἶκον εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ οἰκοδομοῦντες» (Ψ. 126,1). Τά πάντα ἐκ Θεοῦ. Τί ζητᾶμε μέ τά «Πληρωτικά»; Ἡ ἡμέρα μας νά εἶναι τέλεια, ἁγία, εἰρηνική, ἀναμάρτητη, νά μᾶς στείλει φύλακα ἄγγελο. Ζητᾶμε τά καλά καί συμφέροντα γιά τίς ψυχές μας, ὁ ὑπόλοιπος χρόνος τῆς ζωῆς μας νά’ ναι εἰρηνικός καί νά ἔχουμε χριστιανά τέλη. Ὅλα αὐτά ἀπό τήν θεία Πρόνοια, τήν θεία ἀντίληψη, ἀπό τόν Κύριόν μας. Ἀλλοίμονο στόν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἀπώλεσε τήν συναίσθηση τῆς ἀδυναμίας του καί νομίζει ὅτι τά πάντα τά ὀφείλει στίς δικές του ἱκανότητες. Αὐτή ἡ αἴσθηση εἶναι μία ἐπανάσταση κατά τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀπ. Παῦλος τονίζει πολύ χαρακτηριστικά: «Πεποίθησιν δέ τοιαύτην ἔχομεν διά τοῦ Χριστοῦ πρός τόν Θεόν οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ’ ἑαυτῶν λογίσασθαί τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν , ἀλλ’ ἡ ἱκανότης

ἡμῶν ἐκ Θεοῦ» (Β’ Κορ. γ’, 4-5). Μέ χριστιανική μετριοφροσύνη καί μέ ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας μας νά λέγουμε τό «Παράσχου Κύριε».

Ἔπειτα στό «Παράσχου Κύριε», κρύπτεται καί ἡ ἔννοια τῆς ὑπακοῆς. Ὑπακοή στό θεῖο θέλημα. Ἐμεῖς ζητᾶμε, ἀλλ’ Ἐκεῖνος ἀποφασίζει καί χαρίζει. Ἄλλωστε Αὐτός Οὗτος ὁ Κύριος ἔγινε «ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δέ σταυροῦ». Ἑπομένως ἡ ὑπακοή εἶναι μίμηση Χριστοῦ. Καί αὐτή ἡ μίμηση μᾶς ἐξυψώνει, φέρει τήν γαλήνη τῆς ψυχῆς, τήν πνευματική μας ἀναγέννηση. Δέν ἀγωνιοῦμε, δέν μεμψιμοιροῦμε, δέν ἀμφιβάλλουμε γιά τήν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος γνωρίζει τί καί πώς θά μας δώσει ἀπ’ αὐτά πού τοῦ ζητᾶμε μέ τίς δεήσεις μας. Καί ὁ Θεός βραβεύει τήν ὑπακοή μας.

Γ’. «Ἀλληλούϊα».

Συχνή καί αὐτή ἡ λέξη στή Θ. Λειτουργία. Μία λέξη μοναδική, ὑπέροχη, γεμάτη μεγαλοπρέπεια. Πραγματικά μία λέξη ἄθροισμα χαρισμάτων, γεμάτη θεϊκό μυστήριο. Εἰλικρινά τό «ἀλληλούϊα» παίρνει τόν πιστό καί τόν ἀναβιβάζει στά οὐράνια, τόν κάμνει συμψαλμωδό τῶν οὐρανίων ἀγγελικῶν ταγμάτων, Τῷ ὄντι, μία θαυμάσια ὅλως ἐκκλησιαστική λέξη, τῆς λατρείας τῆς Ἐκκλησίας μας.

Προέρχεται ἀπό τήν ἑβραϊκή γλῶσσα καί σημαίνει: «Αἰνεῖτε τόν Κύριον». Πρόκειται γιά τήν πλέον σύντομη καί θριαμβευτική δοξολογία πρός τόν Κύριον τῶν ὅλων, τόν Θεό. Φέρεται ἐπί κεφαλῆς εἴκοσι Ψαλμῶν τοῦ Ψαλτηρίου, γιά αὐτό καί ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος τούς ψαλμούς αὐτούς τούς ὀνόμασε «ἀλληλουϊακούς», ἀλλά καί στήν Ἀποκάλυψη ἔρχεται ὡς ἐπινίκιος ἰαχή. Στό 19ο κεφάλαιο τοῦ προφητικοῦ αὐτοῦ βιβλίου τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀναφέρεται τέσσερις φορές στούς στίχους ἀκριβῶς ὅπου γίνεται λόγος γιά τήν θριαμβευτική νίκη τοῦ Χριστοῦ, κατά τοῦ θηρίου καί κατά τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀποστασίας. Εἶναι ἡ ὠδή τοῦ θριάμβου στούς οὐρανούς, εἶναι τό Ἀλληλούϊα τῶν ἀγγέλων, ὁ θαυμάσιος δοξολογητικός ὕμνος τους. Εἶναι, λοιπόν, προσευχή, δοξολογητική ἀνάβαση τῆς ψυχῆς μας πρός τόν Ὕψιστο καί Θεό μας. Μέ τό «Ἀλληλούϊα» πραγματικά δοξολογοῦμε τό Θεό. Καί δέν ὑπάρχει ἐπί τῆς γῆς ἀλλά καί στόν οὐρανό θαυμασιότερο, μυσταγωγικώτερο, ἱεροπρεπέστερο, λαμπρότερο ὑπαρξιακό γεγονός ἀπό τό νά δοξάζει ὁ χοϊκός ἄνθρωπος τόν Πλάστη καί Δημιουργό του. Ὁ Ἀπ. Παῦλος τονίζει πολύ χαρακτηριστικά: «Δοξάσατε δή τόν Θεό ἐν τῷ σώματι ὑμῶν ἅτινα ἐστί τοῦ Θεοῦ» (Α’ Κορ., 6,20).

Γι’ αὐτό δημιουργήθηκε ὁ ἄνθρωπος. Γιά τήν αἰώνια δοξολογία τοῦ Θεοῦ. «Τό ὑμνεῖν καί δοξάζειν ἀπαύστως τόν Θεόν». Γι’ αὐτή τήν ἀνείπωτη χαρά καί πνευματική εὐφροσύνη νά «ὁρᾶ», νά βλέπει τό Θεό καί νά τόν δοξάζει. Ὑπέροχα εἶναι ἐν προκειμένῳ τά λόγια τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου: «Ἡ ψυχή εἶναι ἕνας μουσικός,

εἶναι ἕνας τεχνίτης, ἐνῶ τό σῶμα εἶναι ὄργανο, πού κατέχει τή θέση τῆς κιθάρας, τοῦ αὐλοῦ καί τῆς λύρας. Οἱ ἄλλοι λοιπόν μουσικοί δέν βρίσκονται διαρκῶς μέ ὅλα τά ὄργανα, ἀλλ' ἄλλοτε κρατοῦν αὐτά στά χέρια τους καί ἄλλοτε τ' ἀφήνουν διότι ὁ καιρός τῆς μελωδίας δέν εἶναι γι' αὐτούς διαρκής γι' αὐτό ἀκριβῶς οὔτε καί μεταχειρίζονται διαρκῶς τά ὄργανα˙ ἐσένα ὅμως ὁ Θεός θέλοντας νά σέ διδάξει, ὅτι ὀφείλεις πάντοτε ν' ἀνυμνεῖς καί νά δοξάζεις αὐτόν, ἔνωσε γιά πάντα τό ὄργανο μέ τόν τεχνίτη. Πρέπει ἀδιάκοπα νά προσευχόμαστε νά εἶναι ἀδιάκοπα συνδεδεμένο τό ὄργανο μέ τόν τεχνίτη». (Ὁμιλία εἰς τήν Μεγ. Ἑβδομάδα, ΕΠΕ 335,3).

Ἔτσι στή Θ. Λειτουργία πρό τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἱ. Εὐαγγελίου ἀκούγεται τό «Ἀλληλουάριον». Ἡ «Τάξις» ἀναφέρει τά κάτωθι: «Ἠχίζει ὁ μονοφωνάρης τό ἐνήχημα τοῦ τυχόντος ἤχου καί ἄρχεται ὁ α' χορός ψάλλειν τό τριπλοῦν Ἀλληλούϊα. Εἶτα ὁ μονοφωνάρης τοῦ ἑτέρου χοροῦ ἐκφωνεῖ τόν α' στίχον καί ὁ χορός ψάλλει πάλιν τό Ἀλληλούϊα εἰς τό αὐτό μέλος. Καί τριττεύεται τό ψάλμα τοῦ μονοφωνάρη τοῦ α' χοροῦ ἀπαγγέλλοντος τόν β' στίχον καί τοῦ χοροῦ ψάλλοντος τό Ἀλληλούϊα εἰς μέλος τό αὐτό, ἤ καί εἰς ἄλλαγμα μέλους, πάντως τοῦ αὐτοῦ ἤχου, καί ποιοῦντος τέλος. Κατά τόν καιρόν τῆς ψαλμωδήσεως τοῦ Ἀλληλούϊα ὁ διάκονος θυμιᾶ τήν ἁγίαν τράπεζαν γύρωθεν καί ἀπό τῶν βημοθύρων τάς ἁγίας εἰκόνας καί τόν περιεστῶτα λαόν. Ἀκολούθως ἀνέρχεται, κατά τήν τάξιν, εἰς τόν Ἄμβωνα διά τήν ἐκφωνητικήν ἀπαγγελίαν τοῦ Εὐαγγελικοῦ Ἀναγνώσματος».

Μέ τό «Ἀλληλούϊα» λοιπόν ὁ πιστός, δοξάζει καί εὐχαριστεῖ τόν Θεό. Καί δοξάζοντας τόν Θεό δοξάζει τόν ἑαυτό του γιατί ἀρχίζει πλέον νά γνωρίζει τόν Θεό καί νά τόν ἀναγνωρίζει ὡς Σωτῆρα καί Λυτρωτή του, ὡς Κύριο καί Πλάστη του. Ψάλλοντας «Ἀλληλούϊα» ὁ πιστός χριστιανός δέν μπορεῖ νά μένει στά πάθη του. Πρέπει νά τά κατακάψει. Δέν μπορεῖ νά περπατᾶ στά μονοπάτια τῆς ἀνομίας. Ὀφείλει νά βαδίσει μιά νέα πορεία μέ ὁδηγητικό φῶς τό νόμο τοῦ Θεοῦ.

Ἄς ὑμνοῦμε καί ἄς δοξολογοῦμε τό Θεό μέ τό «Ἀλληλούϊα», ὄχι μόνο μέ τά χείλη μας, ἀλλά πολύ περισσότερο μέ τή ζωή μας. Ὁ Θεός θέλει νά ψάλλουμε «Ἀλληλούϊα» χωρίς σκιά ἁμαρτωλή μέσα μας. Τότε τό «Ἀλληλούϊα» εἶναι εὐπρόσδεκτο, γνήσιο ἀληθινό, μακάριο. Ἀγγέλων, λοιπόν, συνόμιλοι, ἄς καλλιεργοῦμε στό εἶναι μας τόν δοξολογικό ὕμνο «Ἀλληλούϊα».

Δ'. «Σοί Κύριε».

Ἄλλες δύο λέξεις. Σέ σένα Κύριε. «Σοί Κύριε».

Ὁ Χριστός, ὁ Κύριος καί Θεός μου πού εἶναι «χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τούς αἰῶνας (Ἑβρ. ιγ,8) βοηθεῖ νά ἐπιτύχουμε μέσα στήν Ἐκκλησία τή βίωση τοῦ

ἐσχατολογικοῦ στοιχείου καί τῆς αἰωνιότητος ὡς διαρκοῦς παρόντος. Τό «Σοί Κύριε» ἀνταποκρίνεται σ’ αὐτό. Στό πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου οἱ πιστοί ζοῦν «τά μέν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δέ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενοι» (Φιλιπ. γ’, 14). Ἔτσι ὡριμάζουμε ἐν Χριστῷ ὅταν ὅλα τά ἀναθέτουμε σ΄ Ἐκεῖνον. Ὁ Ἀπ. Παῦλος θά ὑπογραμμίσει: «Μόνον ἐν Κυρίῳ» (Α’ Κορ. 7,39) καί θά προσθέσει «δοκιμάζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ» (Ἐφεσ. ε’,10) σέ κάθε περίπτωση. Δέν μπορεῖ ἀπό μόνοι μας τίποτα νά κάμνουμε. Ὁ Θεός δύναται ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα Ἀβραάμ» (Ματθ.γ’,9), γι’ αὐτό οὐδόλως πρέπει νά ἀπελπιζόμεθα. Νά προσευχόμεθα, «Σοί Κύριε», σέ Σένα Κύριε ὅλα τά ἀναθέτουμε. Ἡ μικρή αὐτή φράση ὡς ἱκεσία εἶναι «κλείς θαυμαστή» μέ τήν ὁποία ἀνοίγονται οἱ οὐρανοί καί κατέρχονται οἱ πλούσιες δωρεές τοῦ Οὐρανίου Πατρός.

Εἶναι πολύ χαρακτηριστικό ὅτι τό: «Σοί Κύριε» λέγεται κάθε φορά πού ἔχει προηγηθεῖ ἡ σπουδαιοτάτη φράση:«Ἑαυτούς καί ἀλλήλους καί πᾶσαν τήν ζωήν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα». Προσέτι λέγεται ὅταν ἔρχεται ἡ πρόσκληση: «Τάς κεφαλάς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν». Ναί, σέ Ἐσένα Κύριέ μας σκύβουμε ταπεινά τάς κεφαλάς μας γιά τήν Χάρι Σου. Ἡ Χάρις αὐτή ὅταν μέ ὅλο μας τό εἶναι ψάλλουμε τό «Σοί Κύριε» προσφέρεται δωρεάν ὡς ἔκφραση τῆς ἀγάπης Του. Εἶναι ἡ εὔνοια καί ἡ εὐδοκία τοῦ Πατέρα γιά μᾶς, τά παιδιά του. Ὁ Ἀπ. Παῦλος θά τονίσει: «Χάριτι ἐστέ σεσωσμένοι» (Ἐφεσ. β’,5) καί σέ μία ἄλλη του ἐπιστολή, τήν πρός Ρωμαίους, μᾶς ὑπενθυμίζει, ὅτι ἔχουμε δικαιωθεῖ καί ἔχουμε σωθεῖ «δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάριτι διά της ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (γ’,24).

Ἔτσι ἡ συνεχής ἐμπειρία τοῦ πιστοῦ, πού ζεῖ λειτουργικά, πού βιώνει τό «Σοί Κύριε» εἶναι τῷ ὄντι ἕνα πνευματικό θάμβος καί ἕνα ἱερό δέος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Εὐλογία ἀνεκτίμητη.

Ε’. «Εἰρήνη πᾶσι».

Πολλά λόγια γιά τήν εἰρήνη. Πολλές οἱ κοσμικές πορεῖες. Ἔχουμε σκεφθεῖ ὅμως ὅτι τό μεγαλύτερο «κίνημα εἰρήνης» εἶναι ἡ Ἐκκλησία; Ὅτι ἡ κιβωτός καί τό λιμάνι τῆς εἰρήνης κρύβεται στό μέγα μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας; Ὅτι αἰῶνες τώρα ἡ μητέρα Ἐκκλησία δέεται στόν Κύριο καί Λυτρωτή γιά τήν εἰρήνη στόν κόσμο;

Πράγματι, «Εἰρήνη πᾶσι». Αὐτές τίς δύο λέξεις, τόσες καί τόσες φορές τίς ἀκοῦμε στήν ὀρθόδοξη λατρεία μας. Σέ κάθε ἱερή ἀκολουθία καί προπαντός στή Θεία Λειτουργία ἀκοῦμε τίς δύο αὐτές λέξεις. «Εἰρήνη πᾶσι». «Εἰρήνη σέ ὅλους». Εἰδικότερα ἡ Θ. Λειτουργία ξεκινᾶ μέ τίς δεήσεις ἐκεῖνες πού ὀνομάζονται «Εἰρηνικά» καί τελειώνει μέ τό «ἐν εἰρήνῃ προέλθετε». Παντοῦ λοιπόν ἡ «τελειοτάτη τῶν εὐλογιῶν», ὅπως ἔχει ὀνομασθεῖ, ἡ γεμάτη θεολογική περιεχόμενο φράση: «Εἰρήνη πᾶσι». Ὡραιότατα ὁ Ἱερός Χρυσόστομος λέγει:

«Πανταχοῦ εἰρήνην αἰτοῦμεν. Οὐδέν γάρ ταύτης ἴσον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰρήνην, ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς λιταῖς, ἐν ταῖς προσρήσεσι καί ἅπαξ, καί δίς, καί τρίς, καί πολλάκις αὐτήν δίδωσιν ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστώς, Εἰρήνη ὑμῖν, ἐπιλέγων. Διά τί; Ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστιν, αὕτη τῆς χαρᾶς ὑπόθεσις. Διά τοῦτο καί ὁ Χριστός εἰσιοῦσιν εἰς τάς οἰκίας τοῖς ἀποστόλοις τοῦτο λέγειν προσέταξεν εὐθέως, καθάπερ τι σύμβολον τῶν ἀγαθῶν· «Εἰσερχόμενοι γάρ», φησίν, «εἰς τά οἰκίας, λέγετε, Εἰρήνη ὑμῖν». Ταύτης γάρ οὐκ οὔσης, πάντα περιττά. Καί πάλιν τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, «Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τήν ἐμήν δίδωμι ὑμῖν». Αὕτη τῇ ἀγάπῃ προοδοποιεῖ. Καί οὐ λέγει ὁ τῆς Ἐκκλησίας προεστώς, Εἰρήνη πᾶσι. Τί γάρ ὄφελος, ἄν μετά τοῦδε μέν εἰρήνην ἔχωμεν, μεθ’ ἑτέρου δέ πόλεμον καί μάχην; τί τό κέρδος;». (P.G. 62, Ὁμιλία III,322). Καί ὁ Πατριάρχης Κων/λεως Γερμανός ὁ Α’ (8ος αἰ.) γράφει: «Ὥσπερ μεσίτης διαλάσσων καί εἰρηνοποιῶν τούς μαχομένους, οὕτως ἐστίν ἱερεύς, μέσον Θεοῦ καί ἀνθρώπων ἑστώς, τά πρός εἰρήνην ζητῶν».

Αὐτῆς τῆς εἰρήνης τῆς ἐν Κυρίῳ εἰρήνης, ἔμπρακτη ἐκδήλωση καί ἐπισφράγιση ἦταν στήν ἀρχαία Θ. Λειτουργία «ὁ ἀσπασμός τῆς εἰρήνης». Τό ἱερό αὐτό φίλημα δέν τό ἔδιναν μόνο οἱ ἱερεῖς μεταξύ τους ἀλλά καί ὅλοι οἱ πιστοί μέ σοβαρότητα καί σεμνότητα. Τό νόημα τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῆς συνήθειας τό δείχνουν τά λόγια πού ἔλεγε πρό τοῦ ἀσπασμοῦ ὁ διάκονος πρός τόν λαόν: «Μή τις κατά τινος, μή τις ἐν ἀποκρίσει» (Ἀποστ. Διαταγαί Β’, ΝΖ’).

Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, διά τοῦ ἱερουργούντος ἱερέως μεταδίδει στούς πιστούς τήν εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλωστε γιά νά προσευχηθοῦμε πραγματικά χρειαζόμεθα τήν εἰρήνη. Καί δέν θά μποροῦσε νά ἦταν διαφορετικά ἀφοῦ πρῶτος ὁ Χριστός μετά τήν Ἀνάστασίν Του εὐλόγησε τούς μαθητές Του μέ τήν φράση: «Εἰρήνη ὑμῖν» (Ἰω. κ’,19). Ὁ ἴδιος ὁ Χριστός εἶναι ἡ εἰρήνη! Εἶπε: «Εἰρήνην τήν ἐμήν δίδωμι ὑμῖν» (Ἰω. ιδ’,27). Ὁ Ἀπ. Παῦλος τό διακηρύττει στήν πρός Ἐφεσίους ἐπιστολή του: «Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφεσ. β’,14). Συνεπῶς ὅταν ἡ Ἐκκλησία λέγει τό «Εἰρήνη πᾶσι» στούς πιστούς χριστιανούς δέν δίνει ἁπλῶς μιά φλύαρη, ἐπιπόλαιη, τυπική εἰρήνη, ἀλλά προσφέρει τήν σαρκωμένη εἰρήνη πού εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ Θεός τῆς εἰρήνης. Ὁ Χριστός εἶναι εἰρήνη μέ τά θεῖα Του λόγια. Διότι ἡ ἀλήθεια τήν ὁποία κήρυξε καί παρέδωσε στούς Ἀποστόλους, στήν Ἐκκλησία Του καί στούς πιστούς, αὐτή ἐπαναπαύει καί εἰρηνεύει τήν ἀνθρώπινη καρδιά. Μόνο ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου εἰρηνεύει τό ἀνθρώπινο πνεῦμα ἀφοῦ δίνει τίς πραγματικές καί ἀληθινές «σταθερές» τίς ἀρχές ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες προφυλάσσουν ἀπό τήν πλάνη καί φωτίζουν τόν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τηρεῖ τήν θεία διδασκαλία στή ζωή του, τό νόμο τοῦ Θεοῦ, τότε ἀληθινά εἰρηνεύει μέσα του. Ἀλλά βέβαια γιά νά κατοικήσει ὁ «Ἄρχων τῆς εἰρήνης» ὁ Χριστός μέσα στήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, χρειάζεται ἡ ἀναγεννητική χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος καί ἡ συνέργεια τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ εἰρήνη ἔρχεται σ’ ἐκεῖνον τόν πιστό πού ἔχει ἀναγεννηθεῖ μέ τό Βάπτισμα, πού μετανοεῖ καί ἐξομολογεῖται τίς ἁμαρτίες του, πού τρέφεται μέ τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου. Τότε ὁ Χριστός πού εἶναι ἡ εἰρήνη γίνεται καί «εἰρήνη ἡμῶν». Ζῶντας ἔτσι τήν εἰρήνη ἐν τῷ Χριστῷ εἰρηνεύει καί ὁ διπλανός, ὁ συνάνθρωπος, εἰρηνεύει ὅλη ἡ κτίση. Ὑπέροχα τό διατυπώνει ὁ ἅγιος Ἰσαάκ ὁ Σῦρος: «Εἰρήνευσον ἐν σεαυτῷ καί εἰρηνεύσει σοι ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ».

Τόν πανανθρώπινο αὐτόν πόθο, τήν εἰρήνη, μόνο ὁ Χριστός προσφέρει ἀληθινά στόν κόσμο, γιατί Αὐτός εἶναι ἡ ρίζα καί ἡ πηγή τῆς πραγματικῆς εἰρήνης.

Σήμερα πού ψάχνει ὁ ἄνθρωπος γιά νά βρεῖ τήν εἰρήνη, πού προσπαθεῖ νά ὑπερβεῖ τούς διχασμούς καί τίς διαιρέσεις καί πού ἀκούγονται ἀπειλές πολέμου καί ποικίλες ταραχές, ἡ εὐχή καί προσευχή πρέπει νά εἶναι πιό ἔντονη καί πιό ἱκετευτική. «Κύριε... εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς Ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς ἄρχουσιν ἡμῶν, τῷ στρατῷ καί παντί τῷ λαῷ σου».

ΣΤ’. «Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας».

Κατά τήν ἱερή στιγμή τῆς Ἁγίας Ἀναφορᾶς στή Θεία Λειτουργία, καθώς ὅλο καί προχωροῦμε πρός τό κέντρο τῆς Εὐχαριστίας, τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, ἀκούγεται

ἡ ἐκφώνηση ἀπό τόν λειτουργό ἱερέα: «Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας». Καί ὁ λαός ἀπαντᾶ: «Ἔχομεν πρός τόν Κύριον».

Πραγματικά, ἐκείνη τή φοβερή στιγμή ἀνεβαίνουμε πνευματικά καί τίποτα ἄλλο δέν ἀπασχολεῖ τό νοῦ μας παρά ὁλόκληρο τό εἶναι μας, εἶναι στά χέρια τοῦ Θεοῦ. Ἀνεβαίνουμε ὅλοι μας, κληρικοί καί λαϊκοί, στό μυστικό ὄρος τῆς μεταμορφώσεώς μας. Οἱ καρδιές μας εἶναι στόν οὐρανό. Ζοῦμε στήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πού Ἐκεῖνος εἶναι τώρα Θύτης καί Θῦμα γιά τή σωτηρία μας.

Ὁ λειτουργός ἱερέας σηκώνει τά χέρια του καί δείχνει καί κοιτάζει ψηλά, πρός τόν θόλο τοῦ ναοῦ, πρός τό Παντοκράτορα, δηλώνοντας ὅτι ὅλοι μας ἐκείνη τήν ὥρα τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὀφείλουμε νά ἔχουμε τίς καρδιές μας στόν οὐράνιο καί στόν ὑψηλό θρόνο τοῦ Θεοῦ. «Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας».

Ἀλλά γιατί τό ἱερό κείμενο ἀναφέρει τήν καρδιά; Γιατί «ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας» καί ὄχι κάτι ἄλλο; Τοῦτο, γιατί ἡ καρδιά στήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα δηλώνει τό κέντρον τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ὅλον τόν ἐσωτερικόν του κόσμο. Ἡ καρδιά δέν δηλώνει μόνον ἐκείνη τοῦ σώματος ἤ τήν συναισθηματική ζωή. Ἔχει εὐρύτερη σημασία. Στήν Ἁγία Γραφή εἰδικότερα ἡ καρδιά φανερώνεται ὡς ἡ ἴδια ἡ πηγή τῆς συνειδητῆς προσωπικότητος, ὁ νοητός τόπος τῶν σχεδίων καί τῶν ἀποφάσεων. Στήν καρδιά συναντᾶ ὁ ἄνθρωπος τόν Θεό. Ὁ δέ Θεός γνωρίζει τήν καρδιά κάθε ἀνθρώπου, διότι ὁ Θεός «ἐτάζει καρδίας καί δοκιμάζει νεφρούς» καί ξέρει πολύ καλά τό ψεῦδος ὅταν διαπιστώνεται ὅτι «ἐγγίζει μοι ὁ λαός οὗτος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ... ἡ δέ καρδίᾳ πόρρω ἀπέχει ἀπ’ ἐμοῦ». (Ἡσ. 29,13). Ὁ Θεός θέλει «καρδίαν συντετριμμένην καί τεταπεινωμένην» (Ψαλμ. 50,19), καρδία καθαρή καί ἁγνή ἀπό κάθε μολυσμό ἁμαρτίας. Σ’ αὐτή τήν καθαρή καρδιά ὁ Θεός δίνει τήν θέα τοῦ Θεοῦ κατά τό «μακάριοι οἱ καθαροί τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοί τόν Θεόν ὄψονται» (Ματθ. ε’, 8). Ὡς λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ὁ πιστός πού ἔχει καθαρά καρδιά «ἑνορᾷ τόν Θεόν, ὅπερ ἐστιν ἀκρότατον τέλος τῶν ἀγαθῶν». Ἐκεῖ εἶναι «ἡ τελεία τῶν τελείων ἀτέλευτος τελειότης» (Ἁγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος). Στήν καρδιά, λοιπόν, ὅπου διεξάγονται πνευματικές μάχες, πρέπει νά δώσουμε ἰδιαίτερη προσοχή. Χρειάζεται νά μή μείνει ἀκάθαρτη καί ἀπερίτμητος, ἀλλά νά καταβληθεῖ κάθε προσπάθεια καί πνευματική ἐπιμέλεια ὥστε νά εἶναι πάντοτε ὁ χῶρος ὅπου θά δοξάζεται καί θά ἁγιάζεται ὁ Θεός. Ὡραιότατα τό ὑπενθυμίζει αὐτό ὁ Ἀπ. Πέτρος γράφοντας: «Κύριον τόν Θεόν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν» (Α’ Πέτρ., 3,15). Ὅταν μάλιστα ἡ καρδιά μας ἔχει ὄντως ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τήν ἁμαρτία καί τή σκληρότητα τῶν παθῶν, τότε, ὡς λέγει ὁ θεῖος Παῦλος, ὁ Κύριος εἶναι κάτοικος αὐτῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος προσευχόταν γονατιστός γιά τούς Ἐφεσίους προκειμένου «κατοικῆσαι τόν Χριστόν διά τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις» αὐτῶν (Ἐφεσ. γ’,17).

«Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας»! Ἐκφώνηση καί ἀναβάσῃ ὅλης τῆς ὕπαρξής μας στό

ὅρος τῆς λειτουργικῆς ἐμπειρίας, μπροστά στό θυσιαστήριο, συνδαιτημόνες στή Μυστική Τράπεζα τοῦ Κυρίου. Τί μεγαλειώδης στιγμή! Πόσο ἱερό δέος πρέπει νά διακατέχει τόν κάθε πιστό! Ὁ ἀείμνηστος θεολόγος καί ποιητής Ἐλ. Μάϊνας γράφει ὡραιότατα:

«Κόμπο φωτιᾶς ὁ ἱερέας πιάνει στή λαβίδα

ἀπ' τῆς Ἁγίας Τράπεζας τή φλεγομένη βάτο.

Σέ ματωμένο τῆς καρδιᾶς τριαντάφυλλο τόν στάζει

πού δίχως στάχτη καίγεται ὥς τή στερνή ρανίδα».

Ζ'. «Ἀμήν».

Μονολεκτική καί μοναδική ἡ ἐκφώνηση τοῦ ἱερουργοῦντος καί τοῦ λαοῦ. «Ἀμήν». Περίπου σαράντα φορές ἀναφέρεται κατά τήν τέλεση τῆς Θ. Λειτουργίας. Στίς κορυφαῖες στιγμές, ὅπως στήν ἀρχή μέ τήν ἐκφώνηση «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρός...», τήν ἱεροτάτη στιγμή τῆς μεταβολῆς τοῦ Ἄρτου καί τοῦ Οἴνου σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ καί στό τέλος κατά τήν Ἀπόλυσιν ἐκφωνεῖται τό «Ἀμήν».

Τό «Ἀμήν», δέν σημαίνει μόνο τό «εἴθε», «γένοιτο». Δέν εἶναι σχῆμα μόνον εὐχητικόν. «Ἀμήν» σημαίνει κατά κύριον λόγον ἀληθῶς, βεβαίως, ἐπιρρηματικῶς μέ τήν ἔννοια τοῦ «ναί». Σημαίνει τήν συγκατάθεσή μας στά λεχθέντα, στήν προσευχή τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἄκλιτος αὐτή ἑβραϊκή λέξη πού διατηρήθηκε στήν Ἁγία Γραφή καί στά λατρευτικά χριστιανικά κείμενα δηλώνει ἐπακριβῶς τήν βεβαίωση, τήν συνομολογία, τήν συμφωνία καί σταθερότητα τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος, τήν κοινή πίστη στόν μόνον ἀληθινό Θεό. Μέ τήν ἀπαγγελία ἤ τό ψάλσιμο τοῦ «Ἀμήν» συμφωνοῦμε μέ τήν ἁγία πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Προσευχόμεθα καί λατρεύουμε τόν Θεόν, ὅπως προσεύχεται καί λατρεύει τό «ἕν σῶμα», ἡ Ἐκκλησία. Τό ἐπί μέρους μέλος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή, δέν διαφωνεῖ μέ τό ἄλλο, δέν ἔρχεται σέ διάσταση μέ τήν ὁλότητα καί δέν ἀντιλέγει. Δέν ψάλλει διαφορετικά καί δέν προσεύχεται πεπλανημένα. Τό «Ἀμήν» δηλώνει τήν ἀπό κοινοῦ ὁμολογία πρός τήν Καθολική πίστη τῆς Ἐκκλησίας.

Τό «Ἀμήν» εἰσήχθη πολύ νωρίς στή λειτουργική ζωή τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Συνήθως ἐπισφραγίζει τίς εὐχές καί τίς ἐκφωνήσεις καί φανερώνει τήν ἀλήθεια τῶν λεχθέντων, τήν βεβαιότητα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Οἱ πρῶτοι χριστιανοί ἀπαντοῦσαν μέ τό «Ἀμήν» μετά τίς δεήσεις καί τίς εὐχές κατά τήν εὐχαριστιακή σύναξη. Ἔχουμε ἀρχαιότατες μαρτυρίες κατά τίς ὁποῖες τό «Ἀμήν» λεγόταν ἀπ'

ὅλους τούς πιστούς. Ὁ φιλόσοφος καί μάρτυς Ἰουστίνος τοῦ β’ αἰῶνα στήν Α’ Ἀπολογία του πού γράφτηκε μεταξύ τῶν ἐτῶν 150 καί 155 στό 67ο κεφάλαιο ἀναφέρει: «Ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καί εὐχάς πέμπομεν καί παυσαμένων ὑμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέρεται καί οἶνος καί ὕδωρ καί ὁ προεστώς εὐχάς ὁμοίως καί εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ ἀναπέμπει. Καί ὁ λαός ἐπευφημεῖ λέγων τό:«Ἀμήν» (ΒΕΠ, 3,67). Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος (420 μ.Χ.) γράφει ὅτι, ὅταν ἔλεγε τό ἐκκλησίασμα τό «Ἀμήν, ἀκουγόταν ὡς βροντή ἡ ὁποία ἀνέβαινε ἀπό τή γῆ στόν οὐρανό. Καί ὁ Ἱερός Χρυσόστομος ἐπιβεβαιώνει τήν ἰδιαίτερη σημασία πού εἶχε τό «Ἀμήν» πού ἔλεγε ὅλος ὁ λαός κατά τήν τέλεση τῆς ἀναιμάκτου θυσίας.
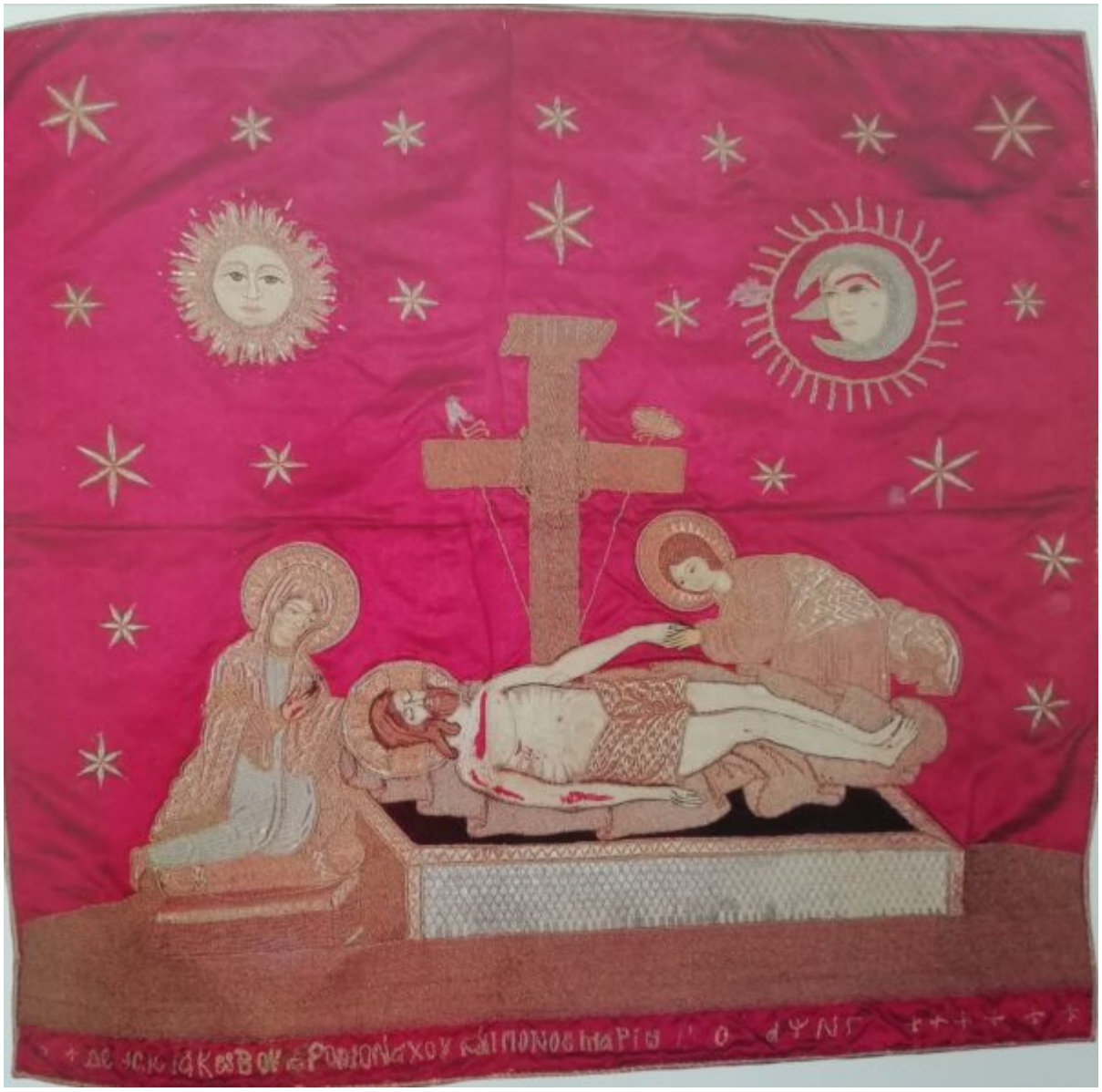
Ὁ λαός, λοιπόν, συνίσταται, συμπορεύεται πρός τόν οὐράνιο θρόνο ὅταν μετέχει ὁλόψυχα στά τελούμενα. Αὐτό ἀκριβῶς τό «Ἀμήν» δηλώνει τήν πλήρη καί ζωντανή συμμετοχή τοῦ πληρώματος στήν προσφορά τῆς Θυσίας. Γι’ αὐτό δέν εἶναι ἄλλωστε χωρίς σημασία ὅτι στό βιβλίο τῆς Ἀποκαλύψεως μυριάδες λειτουργικῶν ἀγγέλων ἐπιφωνοῦν τό Ἀρνίον μ’ ἕνα συνεχές καί πανηγυρικό «Ἀμήν» (Ἀποκ. 3, 14 καί 5,14). Γι’ αὐτό ἡ ἀρχαία αὐτή πρακτική, ἡ ἱερή αὐτή συνήθεια τῶν πρώτων χριστιανῶν θά πρέπει νά ἐπανέλθει καί στήν σημερινή λατρευτική πράξη. Ἡ μοναδική αὐτή λέξη πού παρέμεινε ἀμετάφραστη σ’ ὅλες τίς γλῶσσες τοῦ κόσμου, ἄς εἶναι ὄχι μόνο στά χείλη ἀλλά καί στήν καρδιά τοῦ κάθε πιστοῦ χριστιανοῦ. Τό «Ἀμήν» νά παραμένει ὡς ἡ σφραγῖδα καί ἡ ὑπογραφή τῆς λειτουργικῆς συνείδησης ὅλων τῶν πιστῶν.